

Helykeresők?
Roma lakosság a Székelyföldön

KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások
Központja

Helykeresők?
Roma lakosság a Székelyföldön

Pro-Print Könyvkiadó,
Csíkszereda, 2002

KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások
Központja

Megjelent a KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások
Központja és a Pro-Print Kiadó Közös Társadalomtudományi
Könyvkiadási Programja keretében.

A kiadvány az Open Society Institute által támogatott kutatási
program keretében készült.

© KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja, 2002

© Biró A. Zoltán, Bodó Julianna, Gagy József, Oláh Sándor, 2002

© Pro-Print Könyvkiadó, 2002

Szerkesztő:
Bodó Julianna

Borítóterv:
Tövissi Zsolt

Tördelő:
Simon Andrea

ISBN 973-8568-00-0
Pro-Print Könyvkiadó
Csíkszereda, 2002

TARTALOM

<i>Az Olvasóhoz</i>	7
TANULMÁNYOK	11
<i>Biró A. Zoltán – Oláh Sándor</i>	
Helykeresők	
Roma népesség székelyföldi településeken	13
<i>Gagy József</i>	
A kicsi cigány és társai	49
<i>Oláh Sándor</i>	
„Adjon, Vilmos bácsi...”	69
<i>Gagy József</i>	
„'90 után nyilatkozott. ..”	89
<i>Oláh Sándor</i>	
Pirosné	109
<i>Biró A. Zoltán – Bodó Julianna</i>	
Öndefiníciós kísérletek helyi környezetben	137
INTERJÚK	
I. ÖNKÉPEK	169
„Engöm cigán nem vezet...”	171
„Van a cigányok között jó is, rossz is...”	175

„Az cigány, aki a cigány anyanyelvet használja” . . .	181
„Mondhatnak cigánynak, de nem kell hogyan legyenek rendetlen”	185
„Ha munkahely van a cigányoknak... ennyi lopás, ennyi részegség, ennyi gond nem lenne...” . . .	191
„Rendes ünnepségre kell a pénz”	197
„Szegények vagyunk erősen”	201
II. TÖBBSÉGI NÉZŐPONTOK	205
„Térben itt vagyunk, egy faluban vagyunk, de teljesen izoláltak egymástól”	207
„A harmadikos leányka kérdezte: a férjemet hozzatom-e a következő órára?”	213
„Megszeretjük mi is őket, habár rosszak”	217
„Már meg is házasodik, ha tizenöt-tizenhat éves...”	221
„Az, hogy óra, őket nem is érdekli...”	231
„A cigányokkal nagyon komolyan kellene foglalkozni”	243
„Mindig csak az elvégzett munka után fizetek” . . .	253
III. ÖNÉRTÉLMELZÉSEK	263
„Iskolába menni, ez lenne a változás, hogy művelődjenek...”	265
„A vizet valahogy tetessük be nekik...”	279
„Igazi identitásunk csak akkor nyilvánul meg, amikor magunk közt vagyunk”	295

Az Olvasóhoz

A roma lakosság helyzete, életkörülményei, perspektívái az 1989-es változások után váltak Romániában a nyilvánosságba bevihető témákká. Azóta a roma-kérdés változó gyakorisággal és intenzitással szerepel a közéleti és politikai diskurzusokban, a helyzetjelentésekben, a közvélemény-kutatásokban. Kerekasztal-beszélgetések, tudományos kutatások tárgya lett, könyvek, tematikus kiadványok témájává lépett elő.

A különféle nyilvános megjelenésekben a roma-kérdés elsősorban mint megoldásra váró társadalmi probléma tematizálódik. Az aktuálpolitika és a közélet részévé vált roma-kérdés általában gyorsorvoslást vár, de ma már nyilvánvaló, hogy a mégoly sürgős problémamegoldó törekvéseket is meg kell előznie vagy legalábbis kísérnie kell egy olyan elemző munkának, amely a roma népességnek a napjainkban folyó identitásépítő gyakorlatát is vizsgálat tárgyává teszi.

Egy ilyen vizsgálat elvégzésére tett kísérletet a KAM – Regionális és Antropológiai Kutatások Központja „Az önmeghatározás kérdése. A roma identitás változása a posztkommunista időszakban” elnevezésű kutatási program keretében. A munka elvégzését a budapesti Open Society Institute anyagi támogatása tette lehetővé. A kutatási program célkitűzéseinek megfogalmazásához az a megfigyelés szolgált, hogy 1989 után Romániában az etnikai és a politikai identitások újrafogalmazása nagy hangsúlyt kapott. Ezzel egyidőben a roma identitás is új aspektusokkal lépett fel a mindennapi élet területén, ezek az új vonások pedig új önmeghatározási kísérleteket is beindítottak. Úgy gondoltuk, hogy ezt az új identitásépítési folyamatot kellene vizsgálat tárgyává tenni, hi-

szen a romák életmódjáról, a családi élet helyzetéről csak akkor kaphatunk megbízható, hiteles információkat, ha a kutatásban érvényesítjük a roma közösségeknek a saját magukról alkotott kép, a saját életükről formált vélemény elemzését is.

A kutatás terepéül szolgáló nyolc székelyföldi faluban azokat a változásokat is vizsgáltuk, amelyek a posztkommunista időszakban a roma népesség körében a kulturális és mentális viselkedés, magatartás terén következtek be az elmúlt évtized társadalmi változásai nyomán.

A jelen kötetben közölt írások elsősorban ennek a kutatásnak az eredményeit foglalják össze. Az összeállítás során természetesen szerepet kaptak az Intézet keretében korábban végzett elemzések tapasztalatai, összefoglalásai is. A tanulmányok társadalomtörténeti megközelítéssel, néhány személy életútjának végigkövetésével vagy egy-egy sajátos, a vizsgálat tárgyára vonatkozó jelenség antropológiai értelmezésével tesznek kísérletet a jelenben folyó identitásépítési folyamatok megértésére. A terepmunka folyamán gazdag interjúanyag is készült. Az interjúkból a kötetbe több jellemzőnek ítélt részletet is beválogattunk, három tömbbe csoportosítva azokat: az elsőben a helyi roma közösségek tagjai szólnak meg és beszélnek mindennapi életükről, gondjaikról; a másodikban a vizsgálatra kiválasztott falvak többségi lakosságának néhány személyisége (orvos, polgármester, tanító, munkáltató) számol be arról, hogy miként látja a romák helyzetét az illető településen; a harmadik részben néhány líder szerepben lévő roma személy osztja meg elképzeléseit, gondjait, a roma közösség érdekében végzett munkájának sikereit és kudarcait beszélgetőpartnerével és az olvasóval. A szövegválogatás közlésével elsősorban az volt a célunk, hogy támogassuk a romák helyzetével kapcsolatos közéleti beszéd megszerveződését. A vizsgált térség társadalmi nyilvánosságában ez a téma csak ritkán jelenik meg, s okkal gondolhatjuk azt, hogy a helyzetfeltárás a roma lakosság

életével foglalkozó közbeszéd megszerveződése nélkül nem lesz teljes.

A kötet szóhasználatában – a tanulmányokban és az interjúkban egyaránt – váltakozva, egymást felcserélve jelenik meg a roma, illetve a cigány kifejezés. Egységesítésükre azért nem törekedtünk, mert megfigyeléseink szerint a vizsgált térségben romák és nem-romák, vezető személyiségek és hétköznapi emberek egyformán használják mindkét kifejezést anélkül, hogy a cigány szónak pejoratív mellékzöngét tulajdonítanának. A cigány szó negatív jelentéstartalommal való feltöltődése helyzetfüggő, semleges helyzetekben mindkét kifejezés azonos funkcióval bír. A romák maguk a „roma” népnevet nem is nagyon ismerik, ennek megfelelően magukat cigányoknak nevezik. Csupán a tanultabbak szóhasználatában fordul elő a roma népnév, de esetükben is inkább a két megnevezés párhuzamossága jellemző.

A kutatás munkálataiban – a tanulmányok szerzői mellett – jelentős szerepet vállalt Bálint Laura. A kötet összeállításában pótolhatatlan segítséget nyújtott Berényi Hajnal. A programban végzett munkájukért ezúton mondunk köszönetet. Ugyancsak köszönettel tartozunk a helyi intézmények vezetőinek és az interjúalanyoknak az adatgyűjtés során nyújtott támogatásért. Külön szeretnénk kiemelni Sinka Tibor segítőkész közreműködését. A budapesti székhelyű Open Society Institute-nak az anyagi támogatásért tartozunk köszönettel, amely nélkül sem a kutatás, sem a kötet nem született volna meg.

A Szerkesztő

